

امام رضا سلام الله و صلواته عليه:

ان بسم الله الرحمن الرحيم اقرب الى اسم الله الاعظم من سواد العين الى بياضها

بسم الله الرحمن الرحيم، به اسم اعظم خداوند

نزدیک تر از سیاهی چشم به سفیدی اش است. عیون اخبار الرضا ج ۱

زمینه نقد و بررسی
مباحث معرفت شناسی

فهرست عناوین مباحث معرفت شناسی
کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم
علامه طباطبائی (ره)

بخش اول: حقائق

تحقیق و تدوین: حجه الاسلام صدوق
تنظیم: انجم شعاع

دفتر فرهنگستان علوم اسلامی

تیرماه ۱۳۸۱

مقاله اول: فلسفه چیست؟

۱- فلسفه متکفل بیان فلسفه چرایی (غیر از چیستی و چگونگی)

۱/۱- بیان ارتباط فلسفه به علم و بالعکس و نیازمندی هر دو به هم

۱/۲- اختلاف ماهوی مباحث علمی و فلسفی

۱/۳- حاکمیت فلسفه بر بقیه علوم

۲- ضرورت، موضوع، هدف (علم و فلسفه)

۲/۱- ضرورت: تمیز موجودات حقیقی و واقعی از موجودات اعتباری و پنداری

۲/۲- موضوع: اثبات وجود حقیقی اشیاء و تشخیص علل و اسباب وجود

۲/۳- هدف: پایگاه فلسفه برای بقیه علوم

۳- تعریف حقیقت به کشف مطلق و تکیه بداهت در ارائه معیار صحت و دستیابی به واقع

۴- ضرورت موجودات حقیقی و واقعی (حقائق باصطلاح فلسفه) از موجودات پنداری

(اعتباریات و وهمیات)

۴/۱- تعریف حقیقت: مطابقت ادراکات ذهنی با واقعیت عینی خارج

۵- علم فلسفه، متکفل تمیز حقائق از اعتباریات و وهمیات

۵/۱- فلسفه متکفل اثبات وجود حقیقی اشیاء و تشخیص علل و اسباب وجود آنها و چگونگی و مرتبه

وجود آنها

۵/۲- فلسفه متکفل اثبات یا ثبوت قبلی موضوعات

۵/۲/۱- احتیاج انسان از طریق فلسفه به موضوعات برای رفع حوائج

۵/۲/۲- احتیاج علم به فلسفه برای بررسی خصوصیات و عوارض اشیاء

۵/۲/۲/۱- حس و برهان فلسفی پایگاه بقیه علوم نسبت به خواص و احکام موضوعات مفروض الوجود

۵/۳- ارتباط فلسفه به علم و بالعکس و نیازمندی هر دو به هم

۵/۴- فلسفه متکفل بیان فلسفه چرایی نه فلسفه چیستی و چگونگی

۶- اختلاف ماهوی مباحث علمی و فلسفی

۶/۱- اطلاق و تقید یا عموم و خصوص مبین، نسبت بین فلسفه و علوم

۶/۲- حاکمیت تعریف و احکام فلسفه بر بقیه علوم بدلیل اطلاق موضوع فلسفه (مطلق وجود)

۶/۳- ارزش مباحث فلسفی و دستیابی به تمیز حق از باطل و راست و دروغ

مقاله دوم: فلسفه و سفسطه (رئالیسم و ایده آلیسم)

- ۱- اشتراک مردم در داشتن معلومات نظری و رفتار عینی
- ۲- پیدایش اختلاف بدلیل ورود به صحنه فکر و تفکر تخصصی
- ۳- معیار صحت تطابق با واقع (کشف) و سفسطه انکار آن
- ۳/۱- اقرار خصم به بعض معلومات، بمعنای قبول وصف کاشفیت برای علم
- ۳/۱/۱- نظم در رفتار عمومی دلیل فطرت (بدهت) به وجود واقعیت خارج
- ۴- ضرورت تکیه علم نسبی به علم مطلق
- ۴/۱- متحول بودن خارج و وحدت وصف و موصوف
- ۴/۱/۱- ثابت و مطلق بودن مفاهیم و در تحول بودن واقعیت ماده
- ۵- تفکیک ادراکات حقیقی از ادراکات پنداری (اعتباری و وهمی) راه اصلاح ایده آلیسم
- ۵/۱- برخورد فطری (بدیهی) و عملی کردن ایده آلیستها

مقاله سوم: علم و ادراک

- ۱- بیان تمثیلی از اختلاف فاحش بین واقعیت و انعکاس آن در محدوده فهم و علم
- ۱/۱- طرح اشکال پیدایش ادراک از تاثیر واقعیت ماده در سلسله اعصاب و عکس العمل مادی در ما
- ۱/۲- مادی نبودن صورت ادراکی بدلیل نداشتن خواص عمومی ماده
- ۲- تقسیم به علم حصولی و حضوری
- ۲/۱- علم حصولی: حضور مهیت معلوم نزد عالم
- ۲/۲- علم حضوری: حضور وجود معلوم نزد عالم
- ۳- تصویر همان حالت وجدانی و حضوری
- ۳/۱- فرقههای تصاویر خیالی با تصاویر محسوسه
- ۳/۱/۱- قوه خیال تحت اراده و میل
- ۳/۱/۲- قوه محسوسه خارج از اختیار
- ۴- بدیهی بودن وجود ادراکات در نزد نفس
- ۴/۱- نسبت ادراکات به نفس مانند نسبت فعل بع فاعل (ادراکات قیام صوری به نفس دارند)

۵- شاخصه های علم حضوری و دلیل برای مادی نبودن آن

۵/۱- انتساب: منسوب بودن ادراکات بخود نه عین خود

۵/۲- وحدت: تشخیص به یکی بودن خود در گذشته و حال نه بیشتر

۵/۳- عینیت: تشخیص به عین همانی که بوده نه غیر آن

۵/۴- ثبات: تشخیص عدم تغییر در خود

مقاله چهارم: ارزش معلومات

۱- تعریف واقعیت به نفس الامر و تعریف حقیقت به مطابقت ادراکات به واقعیت

۱/۱- ممتنع بودن غلط و صحیح یک فکر از یک حیثیت و جهت واحد

۱/۲- دائمی بودن صدق فکر بر واقع خود درباره:

۱/۲/۱- علوم حقیقی نه اعتباری

۱/۲/۲- امور یقینی نه امور احتمالی

۱/۲/۳- منظور از حقیقی بودن مطابقت با واقع است نه چیز دیگر از قبیل توافق تمام اذهان و ...

۱/۳- نفی تحول و تکامل از صدق درک بر خارج

۱/۳/۱- قبول توسعه تدریجی معلومات (کمی)

۱/۳/۲- توسعه کیفی ادراکات زمینه در جنبه احتمالی و غیر یقینی بودن علوم تجربی

۱/۴- عدم ربط فرضیه ها به کارآمدی دلیل غیر یقینی بودن علوم تجربی

۱/۴/۱- خطاپذیر بودن حس و منتهی شدن علوم تجربی به حس دلیل دیگری بر غیر یقینی بودن علوم

تجربی

۱/۴/۲- ارزش عملی داشتن علوم تجربی

۱/۵- علم صد در صد از طریق تطابق ادراکات با واقع

۱/۵/۱- یقین به معنای ادراک مطابق با واقع از طریق تحصیل برهان

۱/۵/۲- بکار بردن ادراکات حسی و عقلی در برهان

۲- وحدت علم با معلوم از جهت ماهیت

۲/۱- معلوم مرتبه ترتب آثار شی یا منشئت آثار شی

۲/۲- علم یا صورت علم مرتبه عدم آثار و عدم منشئت آثار شی

۲/۳- اذعان داشتن انطباق علم به معلوم فی الجمله و کاشف و بیرون نما بودن آن

۳- بیان مکانیزم راهیابی تصورات به واقع

۳/۱- تقسیم علم به تصور و تصدیق - کلی و جزئی

۳/۲- توضیح عملیات تطبیق

- ۳/۲/۱- تطبیق صورت خیالی به صورت محسوسه
- ۳/۳- بیان سه شرط برای تحقق مطابقت و عدم مطابقت بعنوان معیار صحت (بررسی تحقق خطا)
- ۳/۳/۱- نسبت و قیاس
- ۳/۳/۲- وحدت میان مقیس و مقیس علیه
- ۳/۳/۳- حکم (این همانی)
- ۳/۴- خطا ناشی از تطبیق موضوع و محمول و عدم خطا پذیر بودن نظم صوری
- ۳/۴/۱- تشخیص حقائق از مجازات بوسیله بکارگیری منطق
- ۳/۴/۲- تحقق خطا در مرتبه ادراک، حکم و مقایسه با خارج
- ۳/۴/۲/۱- بالعرض بودن خطا بدلیل دخالت قوه خیال
- ۴- پاسخ به شبهه: عدم وجود ملازمه بین خطای در حس و کیفیت یا ماهیت با دلالت کردن بر وجود محسوس فی الجمله
- ۴/۱- جریان خطا در قضاوت و بین حکم نه در حس
- ۴/۲- خطا پذیر بودن قوای ادراکی و بیان منشاء خطا در نسبت دادن کار قوه ای به قوه دیگر
- ۴/۳- پاسخ به شبهه: ثبات ادراکات یکفرد دلیل مادی نبودن آن حتی با فرض تغییر سلول مغز عالم
- ۵- حاکی بودن قوانین فلسفی و علمی از واقعیت عینی خارجی
- ۵/۱- دستوری قواعد و قوانین منطق (شبهه قوانین اخلاقی)

مقاله پنجم: پیدایش کثرت در ادراکات

- ۱- پیدایش کثرت ادراکات بوسیله ذهن نه مدرکات خارجیه
- ۱/۱- راه حصول علم
- ۱/۱/۱- عدم واجدیت بالفعل ذهن نسبت به ادراکات و تصورات جزئی و کلی و پیدایش آنها در همین جهان
- ۱/۱/۲- مقدم بودن ادراکات جزئی بر ادراکات کلی
- ۱/۱/۳- متکی بودن معقولات اولیه به صور محسوسه (که بوسیله عقل تجرید می شود)
- ۱/۱/۴- متکی بودن معقولات ثانیه به معقولات اولیه
- ۲- مسبوق بودن علم حصولی بعلم شهودی حضوری
- ۲/۱- تحقق علم حضوری بوسیله حواس ظاهره یا باطنه معمولی

۳- تبدیل علم حضوری به علم حصولی (بوسیله تصرف نفس در صور محسوسه و سلب منشاء آثار)

۳/۱- کثرت آلات حسیه موجب پیدایش کثرت صور محسوسه

۳/۲- فعالیت نفس بر روی صور محسوسه موجب پیدایش کثرت معقوله

۳/۲/۱- عدم وجود استقلال برای قوه مدرکه

۳/۲/۱/۱- فعالیت قوه مدرکه عکس برداری و سپردن به حافظه

۳/۳- پیدایش علم حضوری از ارتباط یافتن نفس با واقعیت خارج و درون (شهود باطنی)

۳/۳/۱- یافت شخصیت واقعی معلوم بدون وساطت تصویر ذهنی و متعلق به ذات عالم و از مراتب وجود عالم

۳/۳/۲- نفی اوصاف منطقی (شک، یقین، تصور، تصدیق خطا و صواب، حافظه و توجه و...) اوصاف فلسفی از علم حضوری

۳/۳/۳- وجود علم حضوری به وجود حالت بدون تصویر از ابتدای خلقت

۴- پیدایش علم حصولی از عکس برداری قوه مدرکه از علم حضوری و تعلق آن به قوه مدرکه

۴/۱- جنبه حکایت داشتن صورتها از خارج (بالمطابقه)

۴/۲- اوصاف منطقی و فلسفی متعلق علم حصولی و صورتها

۴/۳- تکون و پیدایش ذهن و قوه مدرکه در سیر رشد انسان

۵- ملاک علم حضوری حضور واقعی چیزی پیش چیزی (مجرد لمجرد)

۵/۱- حضور واقعی منوط به وجود جمعی

۵/۲- حضور واقعی منوط به نفی ابعاد و فواصل مکانی و زمانی (که از خواص ماده است)

۵/۳- بیان سه نوع علم حضوری و وحدت همه آنها با نفس و مراتبی از وجود

۵/۳/۱- علم حضوری نفس به ذات

۵/۳/۲- علم حضوری نفس بفعاليتها در دایره وجود خودش (مشاهده آثار و افعال)

۵/۳/۳- علم حضوری نفس به قوا و ابزارهای موجب فعاليتهاي نفس (مشاهده قوا و ابزار انسانی)

۵/۳/۴- علم حضوری نفس به آثار مادی از طریق قوای حاسه

۵/۳/۵- عدم انحصار پیدایش علم حضوری به صورت محسوسه و پیدایش بعض علم حضوری از طریق شهود باطنی

۵/۳/۶- پیدایش مفهوم جوهر، عرض و علت، معلول و... از طریق شهود باطنی

۶- مکانیزم پیدایش ادراکات حصولی از علم حضوری

۶/۱- سنجش از مقایسه دو مفهوم بسیط

۶/۱/۱- جریان علیت نظری در قوه مدرکه از مفردات به طرف قضیه و بالعکس

۶/۱/۲- عدم احتیاج ذهن به حد وسط در بیان حکم ایجابی و سلبی (حمل اولی نه حمل شایع)

۶/۱/۳- نسبت نفس به علم، نسبت علت و معلول

۶/۲- تقدم تصدیقها در عالم مفاهیم بر تصدیق نسبت به خارج

۶/۲/۱- اصل امتناع اجتماع نقیضین و ارتفاع نقیضین

۶/۲/۲- ثبات هر چیزی برای خودش

۶/۲/۳- عدم سلب چیزی از خودش

۶/۲/۴- ممتنع بودن بی موضوع بودن اعراض

۶/۲/۵- ممتنع بودن بی علت بودن معلولها

۶/۲/۷- منشاء پیدایش مفاهیم جوهر و عرض، علت و معلول در شهود باطنی

۶/۳- فرق بین ماهیت و واقعیت در داشتن آثار و نداشتن آثار و اختلاف ماهیات تابع تعلق به محکی
عنه آنها

۶/۴- فرق بین تصدیق و حکم در حصولی و حضوری و انفعالی و فعلی بودن آنها

۷- مکانیزم پیدایش قضایا (جریان علیت در قوه مدرکه از مفردات به طرف قضیه و بالعکس)

۷/۱- تصور سیاهی و سفیدی ... اوصاف (ماهیت)

۷/۲- اعتباری بودن حمل و سلب حمل، وحدت و کثرت و ...

۷/۳- ضرورت عمل تجزیه و ترکیب در مفاهیم کلی

۷/۴- قناعت به القاء حس در مفاهیم جزئی

۷/۵- ماهیات متباینه در خارج مبدء پیدایش کثرت ادراکات (نه ذهنی)

۸- سیر پیدایش قضایا نظری بر اساس قضایای بدیهی

۸/۱- پیدایش احکام و تصدیقات بدیهی اولیه در ذهن

۸/۱/۱- یقینی بودن بدیهیات اولیه

۸/۲- سیر حرکت از حکم کلی به حکم جزئی (نه از جزئی به کلی و نه از جزئی به جزئی)

۸/۳- سیر حرکت ذهن در علوم طبیعی و تجربی از حکم جزئی بحکم کلی با کمک احکام بدیهی
اولیه

- ۸/۳/۱ - غیر یقینی بودن پارهای از مسائل علوم طبیعی: بدلیل نقصان آزمایش
- ۸/۴ - مقیاس درجه یک بودن سلسله اصول عقلانی و مقیاس درجه دوم بودن تجربه
- ۸/۴/۱ - مقدم بودن تصدیقهای عقلانی بر تصدیقهای تجربی
- ۸/۴/۲ - مقدم بودن تصورات تجربی بر تصورات عقلانی
- ۹ - سیر تعریف به جنس و فصل برای پیدایش معلومات فکری (تصورات)
- ۹/۱ - تجرید ماهیات از واقعیت خارج
- ۹/۲ - تمیز مشترکات و اختلافات (به دلیل سلب و ایجاب، اندراج)
- ۹/۳ - مقدم بودن سوال از ماهو، نسبت به بودن شی
- ۹/۴ - مقدم بودن شی نسبت به چگونگی شی
- ۹/۵ - ضرورت ارائه تعریف به ماهو برای تحدید حدود و جلوگیری از غلط و اشتباه
- ۹/۶ - علیت موضوعی (فاعل، غایت، ماده، صورت) تکمیل کننده تعریف به جنس و فصل
- ۱۰ - ضرورت داشتن تصدیق بدیهی برای جلوگیری از تسلسل در ساخت ساختمان فکری
- ۱۰/۱ - تجزیه و ترکیب حسی
- ۱۰/۲ - تجزیه و ترکیب خیالی
- ۱۰/۳ - تجزیه و ترکیب عقلی (معرف و حجت)
- ۱۰/۴ - تحت قانون عمل کردن قوه مفکره
- ۱۰/۵ - آزاد بودن قوه مخیله
- ۱۰/۶ - توقف علمی و حکمی تمام قضایا به اصل امتناع نقیضین
- ۱۰/۷ - توقف مادی یا صوری تمام قضایای نظری به قضایای بدیهی
- مقاله هفت: واقعیت و هستی اشیاء
- ۱ - تمایز علوم به موضوعات است
- ۱/۱ - تعریف موضوع به امر نفس الامریه، کلیت، جریان علیت نظری
- ۱/۲ - معرفی موضوع علم به مسائل علم
- ۱/۲/۱ - مسئله مبین نسبت بین موضوع و عوارض و احکام آن
- ۱/۲/۲ - مسئله مشتمل بر موضوع، محمول و نسبت
- ۲ - کیفیت ثانوی شدن مسائل
- ۲/۱ - کلی بودن
- ۲/۲ - پیدایش حالتی که ذهن جبرا اذعان به ثبوت محمول برای موضوع می نماید
- ۲/۳ - روشن بودن صورت موضوع و محمول (تعریفات)

۳- وجود سند برای قضاوت (اصول متعارفه و اصول موضوعه)

۳/۱- بدیهی بودن تعریف فلسفی بدلیل بسیط بودن آنها

۳/۱/۱- اصول متعارفه فلسفی (اصول قطعیه) شامل: اصل امتناع تناقض و اصل ثبات واقعیت

۳/۱/۲- اصول موضوعه فلسفی (اصول فرضی) شامل: مواد اخذ شده از بقیه علوم

۴- روش عقلانی روش حاکم بر فلسفه بدلیل عقلانی بودن موضوع وجود و موجود

۵- اصول کلی روش فلسفی

۵/۱- اصل اول: کلی امتناع تناقض

۵/۲- اصل دوم: اذعان و تصدیق به اجمال موجود کلی داریم، (اصل واقعیت)

۵/۳- اصل سوم: تولید و تکثیر (مظاهر واقعیت) حقیقت کلی (من هستم، زمین هست و...)

۵/۴- اصل چهارم- قبول اغلاط و اشتباهات دستگاه ادراکی و فکری خود

۶- نفی اصالت حس و ماده به دلیل تکیه به واقعیتشان

۷- تکیه فلسفه (برای تمیز امور حقیقی از امور اعتباری و وهمی) به فعالیت ذهن و منطق

۸- بررسی اصالت وجود و (واقعیت) و ماهیات

۸/۱- بدهاقت واقعیت، معلوم بالذات بودن وجود و واقعیت (علم حضوری) و غیر دستیاب بودن

حقیقت آن بوسیله علم

۸/۱/۱- تکیه علم به ماهیت یا بواسطه خواص آن

۸/۱/۲- تکیه واقعیت ماهیت به واقعیت و وجود

۸/۲- اثبات امکان برای ماهیت و اثبات وجوب برای وجود

۸/۳- نسبت اوصاف و خواص به واقعیت یک نوع عنایت مجازی است

۸/۴- حقیقت تشکیک منطقی در بیان اختلاف در واقعیات ✓

۸/۴/۱- حقیقی بودن اختلاف واقعیات در خارج ✓

۸/۴/۲- اعتباری و پندارهای بی اثر بودن ماهیت نسبت به خارج ✓

۸/۵- اختلافات ذهنی از عوارض ماهیت و عدم جریان آن در وجود ✓

۸/۵/۱- بسیط محض و خالص بودن وجود و واقعیت و نفی ترکیب و تغییرات موضوعات فلسفه ✓